

*On a Copperplate-grant of Viçva-rûpa, one of the Sēna Kings
of Bengal.—By NAGĒNDRANĀTHA VASU.*

(With Plates I and II.)

[Read December, 1895.]

In the village Madanapāḍa, Post Office Pinjāri, Parganāh Kōṭāli-pāḍa of the Farīdpur district, a peasant whilst digging his field found a copper-plate and made it over to the land-holder, who kept it in his house. This plate was made over to me by Paṇḍita Lakṣmīcandra-sāmkhyatīrtha, in 1892, and I noticed the contents of this inscription and published a facsimile of the whole plate in the *Viçvakōṣa*.¹ But this is the first time that I publish the whole text.

The plate measures $12\frac{1}{2}$ inches in length, and 10 inches in breadth, with a thickness of $\frac{1}{8}$ th of an inch. It has a curvature at the top, bearing a ten-handed image of Sadāçiva, similar to that in the grant first brought to notice in the Society's *Journal* by J. Prinsep in 1838 (Vol. VII, Part. I, p. 42).²

The size of the letters is about $\frac{1}{3}$ ". The characters may be described as Bengali of the 12th or 13th century A.D., and they resemble closely the characters of the Dēopāḍā Inscription of Vijaya-sēna. The only letters deserving of notice are *ē*, *k*, *t*, *dh*, *n*, *bh*, *r*, *s*, and *h* which have a much more modern look than those of the Dēopāḍā inscription.

It contains 60 lines on both sides. The language of the grant is Sanskrit. Except the opening words *Om namō nārāyaṇāya*, the inscription is in verse as far as line 31. From there to the end, the formal part of it is in prose, with the introduction of some of the usual benedictory and imprecatory verses in lines 54 to 59.

As regards orthography, the only points calling for remark, are, that *b* is throughout denoted by the sign for *v*. Besides it may be noted that the letter *r*, which before another consonant is denoted by the

¹ See *Viçvakōṣa* Vol. IV., Art. Kēçava-sēna-dēva.

² See also Prinsep's Useful Tables, Ed. Thomas, p. 272, note 1.

superscript sign, is written on the line in the conjuncts *rgg*, *rṇṇ*, *rnn*, *rpp*, *rvv*, *rmm*, e.g., in *durggam* line 23, *vargga*, line 27, *nirṇṇikta*, line 8, *rnniyamita*, line 9; and that the sign of the *avagraha* is employed thrice, to indicate the elision of the vowel *a*, e.g., *vandē* 'ravinda', line 1.

The inscription opens with an invocation of the God Nārāyaṇa, of the Sun, and of the Moon. It then relates that :—

From this famous lineage (of the Moon) sprung Sudhā-kiraṇa-Çekhara (the moon-crested Çiva), in the shape of Vijaya-sēna, the touch of the nails of whose feet made kings cheerful (L. 8). From him was born a very powerful king named Ballāla-sēna. In battlefields, torrents of blood used to flow from the bodies of his enemies (L. 11). From him sprang a son named Lakṣmaṇa-sēna, who possessed extraordinary prowess, and whose charities obtained renown like those of the *Kalpa-druma* (L. 13). During his reign sacrificial posts were erected to celebrate victories achieved by the king on the coasts of the southern sea, where exist the images of *Muṣalādhara* (Balarāma) and *Gadāpaṇi* (Jagannātha), also in *Viçvēcvara-kṣētra* (Benares), at the confluence of the *Asi*, the *Varaṇā*, and the *Gaṅgā*, and also at the *Trivēṇī* (near Allāhābād), where the lotus-born (Brahmā) performed the sacrificial ceremony (L. 19). His wife Çitala-dēvī (?) earned the *tri-varga*, i.e., virtue, wealth, and all objects of desire (L. 21). As Çakti-dhara (Kārtikēya) was born from Çaçi-çekhara (Çiva) and Girijā (Durgā), so was born from the king, and his queen, the crest-jewel of the rival kings, Viçvarūpa-sēna-dēva (L. 22).

The inscription then records :—

In the victorious camp pitched at the village of Phalgu (L. 31), Gauḍēcvara Viçvarūpa-sēna-dēva, the most devout worshipper of Mahēcvara, the Lord of the Açva-pati, Gaja-pati and Nara-pati, meditated on the feet of the illustrious Lakṣmaṇa-sēna-dēva (L. 35), in the presence of all the Rājās, Rājanyas (L. 38), queens, and all the officers of the Court (L. 40), declares that in Vanṅa, included in the kingdom of Pauṇḍra-vardhana, within the limits of Vikrama-pura (L. 42), bounded on the east by the village-boundary of Athapāga, on the south by the village of Vārayipaḍā (L. 43), on the west by the village of Uñcakāṭṭhī, (L. 44), and on the north by the village-boundary of Virakāṭṭhī, and situated in the village of Piñjakāṣṭhī (L. 43), certain lands are presented by this copper-plate grant, with the hope of the future reward known as *Bhūmi-dāna* mentioned in the Çiva-purāṇa, to the Çruti-pāṭhaka (reader of the Vēdas), the illustrious Viçvarūpa-dēva-çarman¹ of the Vatsa-gōtra, of the Bhārgava, Cyavana, Āpnuvata, Aurva, and Jāmadagnya *pravara*,

¹ He was a brother of Içvara-dēva-çarman the donee of the other grant by same king, dated 3rd year.

a great-grandson of Parāçara-dēva-çarman, grandson of Garbhēçvara-dēva-çarman and son of Vanamāli-dēva-çarman, in a proper manner and in accordance with the rules in force, stamped with the mark of Sadāçiva in the month of Bhādra of the 14th year (L. 38-51), effected by the illustrious Kōpiviṣṇu, the chief officer for peace and war in Gauḍa. (Engraved) on the 1st Āçvina of the year 14 (L. 60).

Of the places mentioned in this inscription Pinjakāṣṭhi, the village granted by it, is evidently identical with Pinjāri, a postal village in the Parganah Kōṭālipāḍa, near the village of Madanapāḍa, where the grant was found.

The other important point for notice, is the distinctive titles of the four Sēna kings mentioned in this inscription, and which have, I think, hitherto escaped the attention of the antiquarians; thus :—Mahārāja Vijaya-sēna-dēva was styled as Vṛṣabha-çaṅkara-gauḍēçvara, his son Mahārāja Ballāla-sēna-dēva as Niḥçaṅka-çaṅkara-gauḍēçvara, his son Mahārāja Lakṣmaṇa-sēna-dēva as Madana-Çaṅkara-gauḍēçvara (L. 35), and his son Mahārāja Viçvarūpa-sēna-dēva as Vṛṣabhāṅka-çaṅkara-gauḍēçvara.

The contents of the grant published by Prinsep as that of Kēçava-sēna, agree closely with those of the grant under review, with a slight exception. The place where the name of the pseudo Kēçava-sēna occurs in the grant, is in such a state as to show that, originally there was some other name, in the place of which, that of Kēçava-sēna had been put in. This circumstance led Prinsep to believe that at the time of the copper-plate being engraved, Kēçava-sēna's elder brother Mādhava-sēna suddenly expired, hence his name was erased for that of his brother's. But in the face of the copper-plate grant under review, Prinsep's inference can scarcely hold good. The reading, moreover, of Prinsep is not correct. The 10th verse of his published reading gives :—

एतस्मात् कथमन्यथा रिपुवधूवैधव्यवत्त्रतो ।

विख्यातक्षितिपालमौलिरभवत् श्रीविश्ववन्द्यो ऋषः ॥

(J. A. S. B., Vol. VII., Pt. I., p. 44).

The correct reading of it according to the facsimile published by him, of the original grant of the 3rd year, and as shewn in the newly discovered grant of the 14th year (9th verse), is as follows :—

एतस्मात् कथमन्यथा रिपुवधूवैधव्यवद्भ्रतो ।

विख्यातक्षितिपालमौलिरभवत् श्रीविश्वरूपो ऋषः ॥

It is evident from the above Çlōka that both the plates have the name Viçva-rūpa. In the 10th verse of Prinsep's facsimile and in the

9th of the copper-plate grant under review the name Viçvarūpa is perfectly legible and in large characters, but in other places in the former as well as in similar places in the latter (line 22 and 38) the name appears in small characters. Prinsep's fac-simile not having been in clear print, the above name in small characters does not appear very legible, whereas these small characters in the lines noted in the present copper-plate give the name most clearly. What Prinsep calls marks of erasures, are not so, I think, because where they appeared to him to be such, in the very same places occur the small characters. I regard these in both the grants as Royal sign-manuals.

L. 1. । ॐ नमो नारायणाय ॥

वन्देऽरविन्दवनवान्धवमन्धकार-

कारानिवद्धभुवनत्रयमुक्तिहेतुम् ।

पर्यायविस्तृतसि-

L. 2. तासितपद्मयुग्म-

मुद्यान्तमद्भुतखगं निगमद्रुमस्य ॥

[1]

पर्यस्तस्फटिकाचलां वसुमतीं विखग्विमुद्रीभवन्

मुक्ताकुङ्कुलमञ्जिम-

L. 3. स्वरनदी वन्यावनडं नभः ।

उद्भिन्नस्मितमञ्जरी परिचिता दिक्कामिनीः कल्पयन्

प्रत्युन्मीलतु पुष्पसायकयशो जन्मान्तरं

L. 4. चन्द्रमाः ॥

[2]

एतस्मात् क्षितिभारनिःसहशिरो दर्वीकरग्रामणी-

विश्रामोत्सवदानदीक्षितभुजास्ते भूभुजो जञ्जिरे ।

येषामप्र-

L. 5. तिमन्दविक्रमकथारब्धप्रवन्धाद्भुत-

व्याख्यानन्दविनिद्रसान्द्रपुलकैर्याप्ता सदस्यैर्दिशः ॥

[3]

अवातरदथान्वये महति तत्र देवः

L. 6. स्वयं

सुधाकिरणशेखरो विजयसेन इत्याख्यया ।

यदंघ्रिनखधोरणिस्फुरितमौलयः क्षामुजो

दशास्यनतिविभ्रमं विद-

- L. 7. धिरे किलैकैकशः ॥ [4]
नीलाम्भोरुहसोदरोपि दलयन्मर्माणि कादम्बिनौ-
कान्तोपि ज्वलयन्मनांसि मधुपस्त्रिगधोपि तन्वन् भ-
- L. 8. यम् ।
निर्स्निक्ताङ्गनसन्निभोपि जनयन्नेत्रकमं वैरिणां
यस्याशेषजनाद्भूताय समरे कौक्षेयकः खेलति ॥ [5]
ईषन्नस्त्रिंशनि-
- L. 9. द्राविरुहविलसितैर्वैरिभूपालवंप्रया-
नुच्छिद्योच्छिद्य मूलावधि भुवमखिलां शासतो यस्य राज्ञः ।
आसीत्तेजो जिगीषा सह दिव-
- L. 10. सकरेणैव दोष्णस्तुलाभू-
द्भूर्त्तवाश्रीविषाणामजनि दिग्धिपैरेव सौमाविवादः ॥ [6]
खेलत्खड्गलतापमार्ज्ज्ज्वलप्रत्यर्थि-
- L. 11. दर्पञ्चर-
स्तस्मादप्रतिमल्लकौर्त्तिरभवद्वल्लालसेनो नृपः ।
यस्या योधनसौमि शोणितसरिदुःसधरायां हृताः
संसक्तद्विप-
- L. 12. दन्तदण्डशिविकामारोप्य वैरिश्रियः ॥ [7]
श्रीकान्तोपि न मायया वलिजयी वागीश्वरोप्यक्षरं
वक्तुं नेत्यपतुः कलानिधिरपि
- L. 13. प्रोन्मुक्तदोषायहः ।
भोगीन्द्रोपि न जिह्मगैः परिवृतस्त्रैलोक्यरेखाद्भुत-
स्तस्माल्लक्ष्यसेनभूपतिरभूद्भूलोककल्पद्रुमः ॥ [8]
- L. 14. प्रत्युषे निगडस्वनैर्नियमितप्रत्यर्थिभूमिभुजां
मध्याङ्गे जलपानमुक्तकरटिप्रोद्गालघण्टारवैः ।
सायं वेष्टविलासिनोज-
- L. 15. नरणन्मञ्जीरमञ्जुस्वनै
र्येनाकारि विभिन्नशब्दघटना वन्थं त्रिसन्थं नभः ॥ [9]
पर्वं जन्मश्रुतेषु भूमिपतिना सन्त्यज्य मुक्तिप्र-

L. 16.

हं

नूनं तेन सुतार्थिना सुरधुनीतीरे हरः प्रीणितः ।
एतस्मात् कथमन्यथा रिपुवधूवैधयवद्भ्रतो
विख्यातक्षितिपालमौ-

L. 17.

लिरभवत् श्रीविश्वरूपोऽन्तः ॥ [10]

न गगनतल एव श्रौतरश्मिः न कनकभूधर एव कल्पशाखी
न विवुधपुर एव देवराजो

L. 18.

विलसति यत्र धरावतारभाजि ॥ [11]

वेलायां दक्षिणाब्धेर्मुसलधरगदापाणिसंवासवेद्यां
क्षेत्रे विश्वेश्वरस्य स्फुरदसिवर-

L. 19.

शास्त्रेष्वगङ्गोर्मिभाजि ।

तीरोत्सङ्गे त्रिवेण्याः कमलभवमखारम्भनिर्याजपूते
येनोच्चै र्यज्ञयूपैः सह समरजयस्त-

L. 20.

म्भमाला न्यधायि ॥ [12]

यां निर्माय पवित्रपाणिरभवद्देधाः सतीनां शिखा-
रत्नं या किमपि स्वरूपचरितैर्बिम्बं ययालङ्कृतं ।

L. 21.

लक्ष्मीभूरपि वाञ्छितानि विदधे यस्याः सपत्न्यौ महा-
राज्ञी श्रीतान्द्रा¹ देवि² तदस्त्र³ महिषी साभूत्त्रिवर्गोचिता ॥ [13]
एताभ्यां शशिप्रेख-

L. 22.

रगिरिजाभ्यामिव वभूव शक्तिधरः ।

श्रीर्बिम्बरूपसेनदेवप्रतिभटभुपालमुकुटमणिः ॥ [14]
आकौमारमपारसङ्गरमरव्यापा-

L. 23.

रदृष्टावश-

खान्तस्यास्य निशम्य वीरपरिषदन्द्यस्य दोर्विक्रमं ।
नेदं नेदमिदञ्च नेति चकितैर्दुर्गां प्रविश्य द्रुतं
निर्गच्छ-

1. I am very doubtful about this word : metre requires श्रौतल or श्रौतल ।

2. Read देवी ।

3. Read नृपस्य ।

- L. 24. द्विररातिभूपनिवहैर्भ्राम्यद्विरेवास्यते ॥ [15]
 कल्पस्मारुहकाननानि कनकक्ष्माभट्टद्विभागान्निधे
 रत्नानां पुलिनान्तराणि च परि-
- L. 25. भ्रम्य प्रयासालसा ॥
 एतत्पादपयोधरप्रणयिनि च्छायावितानाञ्चले
 विश्राम्यन्ति सतामनिद्रविदश्रोद्गान्तामनोदत्तयः ॥ [16]
- L. 26. किमेतदिति विस्मयाकुलितलोकपालावलौ-
 विलोकितविष्टङ्गुलः प्रधनजैत्रयात्राभरः ।
 शशास पृथिवीमिमां प्रथितवौरव-
- L. 27. गर्ग्यणीः
 स गर्ग्यवनान्वयप्रलयकालरुद्रो नृपः ॥ [17]
 पद्मालयेति या ख्यातिर्लक्ष्म्या एव जगत्त्रये ।
 सरस्वत्यपि तां लेभे यदानन-
- L. 28. कृतालया ॥ [18]
 आरुह्याभ्रंलिहृष्टहृष्टिखामस्य सौन्दर्यरेखां
 पश्यन्तीभिः पुरि विहरतः पौरसौमन्तिनीभिः ।
 वार्त्ताकृतैर्न्नय-
- L. 29. नवलितैर्विभ्रमं दर्शयन्त्यो
 लक्षणाः सख्यः क्षणविघटितप्रेमरुद्धैः कटाक्षैः ॥ [16]
 एतेनोन्नतवेष्टमशङ्कटमुवः स्वोत्सवी-
- L. 30. सैकत-
 क्रीडालोलमरालकौमलकलत्वाणप्रणीतोत्सवाः ।
 विप्रेभ्यो ददिरे महामघवता नाकप्रतिष्ठाभृतः
 प्राक् प्र-

Reverse,

- L. 31. क्रमशालिशालिशवलक्षेत्रोत्कटाः कर्बटाः ॥ [20]
 इह खलु फल्गुग्रामपरिसरसमावासितश्रीमञ्जयस्कन्धावारात् सम-
- L. 32. स्तसुप्रशस्युपेतअरिराजवृषभशङ्करगौडेश्वरश्रीमद्विजयसेनदेव-
 पादानुध्यातसमस्तसुप्रशस्युपेतअरिराज

- L. 33. निःशङ्कशङ्करगौडेश्वरश्रीम¹वल्लालसेनदेवपादानुध्यातसमस्त-
सुप्रशस्युपेतअश्वपतिगजपतिनरपतिराजत्रयाधि-
- L. 34. पतिसेनकुलकमलविकासभास्करसोमवंशप्रदीपप्रतिपन्नकर्णसत्य-
व्रतगाङ्गेयशरणागतवज्रपञ्जरपरमेश्वर-
- L. 35. रपरमभट्टारकपरमसौरमहाराजाधिराजअरिराजमदनशङ्कर-
गौडेश्वरश्रीम²लक्ष्मणसेनदेवपादानुध्या-
- L. 36. तअश्वपतिगजपतिनरपतिराजत्रयाधिपतिसेनकुलकमलविकास-
भास्करसोमवंशप्रदीपप्रतिपन्नकर्णसत्यव्र-
- L. 37. तगाङ्गेयशरणागतवज्रपञ्जरपरमेश्वरपरमभट्टारकपरमसौर
महाराजाधिराजअरिराजवृषभाङ्कशङ्कर-
- L. 38. गौडेश्वरश्रीमत्विश्वरूपसेनदेवपादाविजयिनः । समुपगताशेषराज-
राजन्यकराक्षीराणकराजपुत्रराजामात्यम-
- L. 39. हापुरोहितमहाधर्माध्यक्षमहासान्धिविग्रहिकमहासेनापति-
दौःसाधिकचौरोद्भरणिजनौवल्लहस्यश्वगोम-
- L. 40. हिषाजाविकादिव्यापृतगौल्मिकदण्डपाशिकदण्डनायकविषय-
पत्यादीनन्यांश्च सकलराजपादोपजीविनोऽध्यक्ष-
- L. 41. प्रवरान् चट्टभट्टजातीयान् ब्राह्मणान् ब्राह्मणोत्तरांश्च यथाहं
मानयन्ति बोधयन्ति समादिसन्ति विदितमस्तु भवतां य-
- L. 42. था पौण्ड्रवर्द्धनभुक्तयन्तःपाति वङ्गे विक्रमपुरभागे पूर्वे अठपाग-
ग्रामजङ्गलभूः सीमा दक्षिणे वारथीपडाग्रामभूः सी-
- L. 43. मा पश्चिमे उच्चोकाट्टीग्रामभूः सीमा उत्तरे वीरकाट्टीजङ्गलसीमा
इत्थं चतुःसीमावच्छिन्नः पिञ्जोकाळीग्राममध्यात् कन्दर्पाशङ्करा
- L. 44. ³मीपपदातिष्ठाधामार्क्यं⁴द्वात्रिंशत्पुराणोत्तरचत्वी⁵शतिक १३२
षट्तिः सी भूट्टि ५०० तथा कन्दर्पाशङ्कराशभूमौ नारान्तपग्रामे..⁶.
- L. 45. द्वाभ्यां सप्तत्रिंशपुराणाधिकसंच्छिन्ता षट्शतिकापत्तिकपिञ्जोकाळी-
ग्रामः सजलस्थलः ससाटवितपः सोषरसगुवाकनारिकेलस्तृणवृ-
- L. 46. तिपूर्वान्त उपरोल्लिखितचतुःसि⁷मावच्छिन्नपिञ्जोटा⁸ग्रामोऽयं
शिवपुराणोक्तभूमिदानफ-

1. Read श्रीमद् । 2. Read श्रीमल् । 3. Obscure. 4. Obscure.

5. Read चतुत्रिंशतिक । 6. Obscure. 7. Read सीमा । 8. Obscure.

- L. 47. लप्राप्तिकामनया वत्ससगोत्रस्य भार्गवच्यवनआप्नुवतःऋर्वं
जामदग्नप्रवरस्य परासरदेवशर्मणाः प्रपौत्राय व-
- L. 48. त्ससगोत्रस्य भार्गवच्यवनआप्नुवतःऋर्वंजामदग्नप्रवरस्य
गर्भेश्वरदेवशर्मणाः पौत्राय वत्ससगोत्रस्य भार्गव
- L. 49. च्यवनआप्नुवतःऋर्वंजामदग्नप्रवरस्य वनमालिदेवशर्मणाः
पुत्राय वत्ससगोत्राय भार्गवच्यवनआप्नुवतः
- L. 50. ऋर्वंजामदग्नप्रवराय था¹तिपाठकाय श्रीविश्वरूपदेवशर्मणे
ब्राह्मणाय विधिवदुत्सृज्य श्रीसदाशिवमुद्रया मु-
- L. 51. द्रयित्वा भूच्छिद्रन्यायेन चतुर्दश्रीयाब्दीयभाद्रादिना ताम्प्रशासनी-
हृत्य प्रदत्तोऽस्माभिः । पत्रचतुःसौमावच्छि-
- L. 52. न्न सां प्रशासनभूद्धि ई२७ तद्भवद्भिः सर्वैरेवानुमन्तथं भाविभि-
रधिष्ठपतिभिरपहरणे नरकपातभ-
- L. 53. यात् पालने धर्मगौरवात् पालनीयम् ॥ भवन्ति चात्र धर्मानु-
प्रसिनः श्लोकाः ॥ आस्मोटयन्ति पितरो वर्णय-
- L. 54. न्ति पितामहाः ।
भूमिदोऽस्मत्कुले जातः स नस्त्राता भविष्यति ।
भूमिं यः प्रतिमृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति ॥
उभौ
तौ पुण्यकर्माणौ नियतं स्वर्गगामिनौ ॥
वज्रभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य
तस्य तदा फलं ॥
षष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
आक्षेप्ता चावमन्ताच तान्येव नरके वसेत् ॥
स्वद-
त्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुधराम् ।
स विष्ठायां क्वमिर्भूत्वा पिबिभिः सह पच्यते ॥
इति कमलदलाम्बुविन्दुलो-

1. Read श्रुति ।

- L. 58. लां श्रियमनुचिन्त्यमनुष्यजीवितञ्च ।
 सकलमिदमुदाहृतञ्च बुद्धा नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥
 सचिव-
- L. 59. शतमौलिलालितपदाम्बुजस्यानुशासने दूतः ।
 श्रीकोपिविष्णुरभवत् गौडमहासान्धिविग्रहिकः ॥
 श्रीमन्महा
- L. 60 सांकराणि ॥ श्रीमहामत्तकराणि ।
 श्रीमत्कराणि ॥ सं १४ आश्विनदिने १ ॥

